

Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım Kararını Etkileyen Faktörler

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine giriş ve otomatik katılımdan cayma kararını etkileyen faktörleri ortaya koymaktır. 130 kişiden kolayda örnekleme ile elde edilen verinin lojistik regresyon yöntemiyle analiz edilmesi sonucu şu bulgulara ulaşılmıştır: Öncelikle, yaş ve gelir düzeyi arttıkça bir bireysel emeklilik planına dahil olma ihtimali artmaktadır. Şimdiki zaman odaklı olan bireylerin bir bireysel emeklilik planına dahil olma ihtimali daha düşük bulunmuştur. Ayrıca, iç kontrol odağına sahip kişilerin bireysel emeklilik planına dahil olma ihtimalleri daha yüksek bulunmuştur. Son olarak, kaçınmacı odak ve bireysel emeklilik sistemine dahil olma ihtimali arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Otomatik katılımlı sistemde kalma ihtimalini tahmin eden lojistik regresyon modelinde ise sadece iki değişken anlamlı sonuç vermiştir. Şimdiki zaman odaklı bireylerin cayma ihtimalinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca hali hazırda isteğe bağlı bir bireysel emeklilik planı sahibi olan bireylerin sistemde kalma ihtimali diğerlerine göre 2.9 kat daha fazla bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Bireysel emeklilik, otomatik katılım, katılım kararı, cayma kararı, Türkiye*

Factors Affecting Participation Decision in Private Pension Funds in Turkey

Abstract

The objective of this study is to investigate the factors affecting the participation decision in the private pension system and the opt-out decision from the automatic enrollment system. Using data obtained through convenience sampling from 130 participants, logistic regression results suggested the following: First, as age and income levels increase, the probability of being enrolled in a private pension plan also increases. Present oriented individuals are found to be less likely to participate in a private pension plan. In addition, people with internal locus of control are more likely to participate in the private pension system. Lastly, a positive and significant relationship is found between prevention focus and the likelihood of enrollment in the private pension system. In the logistic regression model predicting the likelihood of remaining in the automatic enrollment system, only two variables have been found to be statistically significant. Present oriented individuals are more likely opt out. In addition, those who already have an optional private pension plan are 2.9 times more likely to remain in the automatic enrollment system.

Keywords: *Private pension, automatic enrollment, participation decision, opt-out decision, Turkey*

**Aslı Elif AYDIN¹
Elif Akben SELÇUK²**

¹ Yrd. Doç. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, aslielif.aydin@bilgi.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-9145-386X

² Yrd. Doç. Dr., Kadir Has Üniversitesi, İşletme Fakültesi, elif.akben@khas.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-9354-7475

1. Giriş

Türkiye’nin en önemli ekonomik sorunlarından biri tasarruf oranının düşüklüğüdür. 2013 itibarıyla GSYH’nin yaklaşık yüzde 13’ü civarında seyreden ülke tasarruf oranı hem dünya ortalamasının gerisinde kalmakta, hem de geçtiğimiz yıllara göre düşüş göstermektedir (Dünya Bankası, 2015). Düşük tasarruf oranları özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sermaye birikimini olumsuz etkileyerek ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini tehlikeye atacağından, hane halkının tasarrufa özendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Özel ve Yalçın, 2013).

Türkiye’de bireyleri tasarrufa yönlendirebilecek en önemli mekanizmalardan biri 27 Ekim 2003’te fiili olarak faaliyete geçen Bireysel Emeklilik Sistemi (BES)’dir. Türkiye’de 1990’lı yılların başından itibaren, kamu emeklilik sisteminin finansal açıdan sürdürülebilir olmadığı ve bireylerin emeklilikteki ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı görülmüş, buna bağlı olarak bazı reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu reformların temelini mevcut kamu emeklilik sistemine ilave olarak geliştirilen ve katılımcılardan sağlanan belirli katkıların emeklilik şirketleri aracılığıyla çeşitli yatırım araçlarında değerlendirilmesi esasına dayanan Bireysel Emeklilik Sistemi oluşturmaktadır (Altıntaş, 2009). Bireysel emeklilik sistemi yoluyla bireylerin tasarruf yaparak emeklilikte daha yüksek yaşam standartlarına sahip olmaları mümkün olabilecektir. Ayrıca 1 Ocak 2013 sonrasında yürürlüğe giren yeni sistem ile katkı payının yüzde 25’ine kadar ödenebilen devlet katkısından yararlanma imkanı olabilmektedir.

Bunun yanında, bireysel emeklilik fonlarının sermaye piyasalarını da etkilemesi beklenmektedir. Sermaye piyasalarımızdaki en önemli sorunlardan biri kurumsal yatırımcı eksikliğine bağlı olarak vadelerin kısalığı ve Hazine’nin yüksek borçlanma gereğidir (Şener ve Akın, 2010). Bireysel emeklilik sistemi bireysel yatırımların kurumsal yatırımlara dönüşmesi yönünde önemli bir katkı sağlayacaktır. Hem sermaye piyasalarının gelişimi, hem de ekonomiye uzun vadeli kaynak sağlanması açısından vade uzunluğu 25 yılı bulabilen emeklilik fonları son derece önemlidir (Oktayer ve Oktayer, 2007; Şener ve Akın, 2010). Bireysel emeklilik fonları hem işlem derinliği getirmekte hem de ulusal ekonomiye finansal kaynakların ka-

zandırılmasını ve devlet sosyal güvenlik sistemine destek oluşturulmasını sağlamaktadırlar (Yaman ve Emir, 2012).

Bireysel emeklilik sisteminin bahsi geçen fonksiyonları yerine getirmesi katılımcı sayısının ve fon büyüklüğünün artması ile mümkün olacaktır. Aralık 2016 itibarıyla sistemdeki katılımcı sayısı 6.605.239 kişiye ulaşmıştır (EGM, 2016). Ancak SGK 2016 verilerine göre aktif sigortalı sayısının 20.405.447 kişi olduğu göz önüne alındığında sistemdeki katılımcı sayısının yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye oldukça genç bir nüfusa sahip olduğundan bireysel emeklilik sistemi açısından demografik bir fırsat penceresi sunmaktadır ve yerinde önerilerin sistemin büyümesine destek olması muhtemel görünmektedir. Ülkedeki birikim oranının artırılması ve çalışma dönemindeki refah seviyesinin emeklilik döneminde de çalışanlarca sürdürülebilmesi için 1 Ocak 2017’de otomatik katımlı BES uygulaması yürürlüğe girmiştir. Buna göre kırkbeş yaşını doldurmamış kamu ve özel sektör çalışanlarının, kazançlarının yüzde üçüne karşılık gelen tutardaki katkı payları otomatik olarak BES hesaplarına yatırılacaktır. Katkı paylarının yüzde 25’ine kadar karşılık gelen devlet katkısına ek olarak, sisteme girişte bir kereciklik 1000 TL tutarında devlet katkısı sağlanacaktır. Çalışanlar sisteme katıldıktan sonra gelecek iki ay içinde sözleşmeden cayma hakkına sahiptir. Ocak 2017 itibarıyla yürürlüğe girecek olan otomatik katımlı bireysel emeklilik uygulamasının çalışanları emeklilik dönemleri için birikim yapmaya özendirilmesi ve sistemin daha da yaygınlaşmasına sebep olması beklenmektedir.

Otomatik katılım ve devlet katkısı gibi uygulamalar düşünüldüğünde BES’ne verilen önemin giderek arttığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple bireylerin BES’ne katılma ve sistemde kalma kararlarını etkileyen faktörlerin incelenerek, sistemin büyümesine yönelik politika önerileri oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada öncelikle literatür incelemesi yapılarak BES’ne giriş kararını etkileyen etkenler belirlenecek daha sonra bu etkenlerin sisteme girme ve otomatik katılımdan cayma kararlarında ne ölçüde etkili olacağı analiz edilecektir.

2. Literatür Taraması

Bir özel emeklilik sistemine girme kararını etkile-

yen faktörleri belirlemek için kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Bu tarama çerçevesinde çalışmalarda geliştirilen modellerde yer verilen değişkenlerin kullanım yaygınlığı ve değişkenlerin bireysel emeklilik kararında açıklayıcı gücü kontrol edilmiştir. İncelemenin ışığında öne çıkan faktörler bu çalışmada kullanılmak üzere belirlenmiştir.

Belli başlı değişkenlerin arasında öncelikli olarak sosyodemografik değişkenlerin incelendiğini görülmüştür.

Munnell vd. (2002), 1998 Tüketici Finansmanı Anketi verisini kullanarak yaptıkları çalışmalarında ABD’de yaşayan bireylerin özel emeklilik planına (401(k) plan) katılma kararını etkileyen faktörleri incelemektedirler. 1698 katılımcıdan toplanan veriyle yapılan analizler sonucunda, gelir düzeyi arttıkça özel emeklilik sistemine katılma olasılığının da arttığını göstermişlerdir. Yazarlar bu bulguyu şu iki argüman ile açıklamaktadırlar: Düşük gelirli kimselerin acil ihtiyaçlar için kısa vadede nakit sıkıntısı yaşama ihtimali yüksek gelirli kimselere göre daha fazladır. Bu yüzden düşük gelirli emeklilik dönemine kadar likidite sorunu yaşamamak için bireysel emeklilik sistemine daha az katılım göstermeleri beklenir. Ayrıca düşük gelirli emeklilerin mevcut yaşam standartlarını yalnızca devletten alacakları emekli maaşı ile korumaları daha kolay olabilir. Gelir ve özel emeklilik planına katılma olasılığı arasındaki pozitif ilişki ABD için yapılan başka çalışmalarda da doğrulanmıştır (ör. Andrews, 1992; Bassett vd., 1998; Bernheim ve Garrett, 2003; Fornero ve Monticone, 2011; Huberman vd., 2007; Zanghieri, 2013). Benzer şekilde bireyin servet düzeyindeki artış da özel emeklilik sistemine katılma kararını olumlu etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Bassett vd., 1998; Munnell vd., 2002).

Daha sonra gerçekleştirilen bir çalışmada, Huberman vd. (2007) ABD’de 793794 çalışandan topladıkları veriyi kullanarak, kadınların özel emeklilik sistemine katılma olasılığının erkeklere kıyasla %6,5 daha yüksek olduğunu göstermişlerdir. Yazarlar bu bulguyu açıklarken kadınların genel olarak tasarrufa daha eğilimli olabileceğini, bunu da genelde daha uzun yaşamalarıyla açıklayabileceğimizi öne sürmektedirler. Fakat bu bulgunun tersini gösteren çalışmalar da mevcuttur ve erkeklerin genel olarak tasarruf ve yatırım konularında

daha aktif ve bilgili olduklarını öne sürmektedirler (Fornero ve Monticone, 2011; Zanghieri, 2013).

Yaş da bireysel emeklilik sistemine katılma kararını etkileyen bir başka faktördür çünkü bireyin hayatının hangi aşamasında olduğunu ve emekliliğe olan genel ilgisini belirler. Fornero ve Monticone (2011) İtalya’da 19551 kişiden toplanan veriyi kullanarak bireylerin özel emeklilik sistemine katılma kararının belirleyicilerini incelemişlerdir. İtalya ABD’ye göre özel emeklilik sisteminin görece yeni sayılabileceği bir ülke olduğundan çalışma önem taşımaktadır. Yazarlar yaş ve bireysel emekliliğe katılma ihtimali arasında içbükey bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Yani bireylerin yaşı arttıkça özel emeklilik sistemine katılma ihtimalleri artmakta fakat bu etkinin gücü giderek azalmaktadır. Yine İtalya’da yapılan bir başka çalışmada yaş ve özel emeklilik sistemine katılma kararı arasındaki pozitif ilişki doğrulanmıştır (Zanghieri, 2013). Yaş arttıkça özel emeklilik sistemine katılma olasılığının arttığı bulgusuna ABD’de de pek çok çalışmada ulaşılmıştır (Andrews, 1992; Bassett vd., 1998; Bernheim ve Garrett, 2003; Munnell vd., 2002).

Munnell vd. (2002) tarafından belirtildiği gibi yukarıda belirtilen demografik özelliklerin özel emeklilik sistemine katılma kararına olan etkilerinin incelenmesi önemli ancak yeterli değildir. Literatürde bireysel emeklilik sistemine katılma kararını etkileyen faktörler arasında psikolojik özelliklerden de söz edilmektedir ancak bu tarz çalışmalar nispeten daha kısıtlı sayıdadır. Aydın ve Akben-Selçuk (2016) bireysel emeklilik kararını etkileyen psikolojik değişkenlere yönelik detaylı bir kavramsal model önermekte ancak bu modeli ampirik olarak test etmemektedir. Bu bağlamda incelenmesi gereken önemli kişilik etkenlerinden emeklilik bağlamında öne çıkanlar kontrol odağı ve gelecek zaman perspektifidir (Jacobs-Lawson ve Hershey, 2005).

Gelecek zaman perspektifi bireylerin gelecekte yaşanacak olaylar hakkında düşünme eğilimini (Koposko ve Hershey, 2014) ve hayatlarıyla ilgili kararlar verirken gelecekteki durumlarını ne ölçüde hesaba kattıklarını belirleyen bir psikolojik özelliktir (Van Dalen vd., 2010). Gelecek zaman perspektifi ile bireysel emeklilik sistemine dahil olma olasılığı arasında da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Jacobs-Lawson and Hershey, 2005; Earl

vd., 2015). Genelde günü gününe yaşayan bireylerin emeklilik için tasarruf yapma ihtimalleri, geleceğe dönük yaşayanlara göre daha düşüktür (Van Dalen vd., 2010). Ayrıca gelecek zaman perspektifinin bireylerin kendilerini emeklilik için finansal açıdan hazır hissetmeleri (Hershey ve Mowen, 2000) ve emeklilik planına yapılan katkı miktarının artmasıyla pozitif ilişkisi vardır (Jacobs-Lawson ve Hershey, 2005).

Bireysel emeklilik sistemine giriş kararını etkileyen bir diğer kişilik faktörü olarak karşımıza kontrol odağı çıkmaktadır. Kontrol odağı, bireylerin yaşamlarının gidişatına yönelik kontrollerini algılamadaki farklılıklarını açıklayan bir kişilik faktörüdür (Rotter, 1966). Kişiler, kontrol odaklarına göre, olayların gelişimini kendi eylemlerine atfeden içten kontrollü bireyler ve olayların gelişimini kendi eylemlerinden bağımsız bir şekilde dışarıdaki güçlere atfeden dıştan kontrollü bireyler olarak gruplanabilir. Kontrol odağı kavramı finans alanında iç-kontrollü ve dış-kontrollü bireylerin para tutumu, tasarruf davranışı ve finansal hazırlık açısından nasıl farklılaştığını göstermek amacıyla incelenmiştir. Genel olarak çalışmalar, iç-kontrollü bireylerin kendi kaderlerini kontrol ettiklerine inanmaları sonucunda finansal durumlarının sorumluluğunu üstlendiklerini, dış-kontrollü bireylerinse dış güçlerin hayatlarının gidişatını belirlediklerine inanmaları sonucunda bu sorumluluğu üstlenmediklerini öne sürmektedirler (Lim vd., 2003; Perry ve Morris, 2005). Özellikle, iç kontrollü bireylerin paralarını daha dikkatli yönettikleri (Tang, 1995) ve daha fazla tasarruf yaptıkları (Sakalaki vd., 2005) ortaya koyulmuştur. Ayrıca, içten kontrollü bireylerin, arzularını erteleme olasılığı dıştan kontrollü bireylerden daha yüksek olduğundan emeklilik için finansal hazırlık süreçlerine dahil olma eğilimlerinin arttığı gözlemlenmiştir (Morgan ve Eckert, 2004; Plunkett ve Buehner 2007).

Bilişsel etkenler de özel emeklilik sistemine katılma kararında önemli bir rol oynamaktadır. Literatürdeki çalışmalar genel olarak finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça bireylerin emeklilik için daha fazla planlama yaptığını göstermektedir (Lusardi ve Mitchell, 2007, 2009). Buna paralel olarak, finansal okuryazarlık arttıkça özel emeklilik sistemine katılma olasılığı da artmaktadır (Agnew vd., 2007; Fornero ve Menticone, 2011; Zanghieri, 2013). Yine ilgili bir çalışmada Grable ve Lytton (1997) yatırım bilgisi fazla olan bireylerin tasarru-

fa daha eğilimli olduğunu göstermişlerdir. Türkiye ile ilgili bir çalışmada Altıntaş (2009) bireysel emeklilik sistemine dahil 26 kişilik bir örneklem üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin son derece düşük olduğuna dikkat çekmiş ve bireysel emeklilik sistemi katılımcılarını yatırım tercihlerini yapmadan önce eğitmenin önemine değinmiştir.

Hedeflere ulaşmada güdülenme yaklaşımının etkisini inceleyen Düzenleyici Odaklar Teorisi de bireysel emekliliğe ilişkin kararlarda, kişilerin davranışlarını anlamada kullanılabilir. Düzenleyici Odaklar Teorisi’ne göre iki tip güdülenme yaklaşımı mevcuttur: kaçınmacı ve yönelimci yaklaşım (Forster vd., 1998). Yönelimci yaklaşım idealist ve tutkuyla istenen hedeflere odaklanırken, kaçınmacı yaklaşım görev ve sorumluluklarla ilişkilendirilebilecek hedeflere odaklanır (Shah ve Higgins, 1997). Kişilerin hem olumlu sonuçları gerçekleştirmeyi amaçlayan yönelimci hem de olumsuz sonuçları önlemeye çalışan engelleyici eğilimleri olsa da bunlardan birisi bireyde genellikle baskın çıkmakta ve hedeflerin seçiminde etkili olmaktadır (Higgins, 1997). Finansal davranış alanında yapılan çok sayıda araştırma düzenleyici odakların, bireylerin karar verme mekanizmasına olan etkisini incelemiştir. Örneğin, düzenleyici odakların bireylerin yatırım araçları tercihlerine olan etkisini inceleyen bir çalışma, yönelimci odağı baskın olan bireylerin kazançlara önem vererek hisse senetlerini tercih ettiklerini, öte yandan kaçınmacı odağı baskın kişilerin kayıplardan kaçınmaya önem vererek menkul kıymetler ve emeklilik yatırım fonlarını tercih ettiklerini ortaya koymuştur (Zhou ve Pham, 2004). Ayrıca, yönelimci odağı baskın bireylerin emeklilik için biriktirmeye yönelik tutumlarının, kaçınmacı odağı baskın kişilere göre daha kuvvetli olduğu saptanmıştır (Cho vd., 2014).

Yukarıda yazılanlardan da anlaşılacağı üzere özel emeklilik sistemine katılma kararını etkileyen çalışmalar gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmıştır. İlgili bir çalışmada Cole vd. (2011) Endonezya ve Hindistan’dan toplanmış bir veri seti kullanarak finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça genel olarak finansal hizmetlere olan talebin arttığını göstermişlerdir. Benzer şekilde Klapper ve Panos (2011) Rusya’da bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri arttıkça daha fazla emeklilik planlaması yaptıklarını bulmuştur. Ancak bu çalışmalar birebir özel emeklilik sistemine giriş kararını incelemekte-

dir. Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine giriş kararını etkileyen faktörleri inceleyen tek çalışmada Şener ve Akın (2010) eğitim ve gelir düzeyi arttıkça bireysel emeklilik sistemine dahil olanların ya da sisteme katılmak istediklerini belirtenlerin oranının arttığını göstermiştir. Ancak Türkiye’de kişilik etkenlerinin ve bilişsel etkenlerin rolünü inceleyen çalışma bulunmamaktadır. 2017 Ocak’ında yürürlüğe giren zorunlu katılımın amaçladığı sistem yaygınlaşması, bahsi geçen kişilik faktörlerinin ve bilişsel faktörlerin bireysel emeklilik sistemine katılma ve sistemde kalma kararına nasıl etki ettiğinin analiz edilmesiyle bulunacak politika önerileri ile etkin bir şekilde gerçekleştirilebilecektir. Bu bağlamda, bu çalışmada yaş, cinsiyet, gelir durumu gibi demografik faktörlere ek olarak gelecek zaman perspektifi, kontrol odağı, finansal okuryazarlık düzeyi ve düzenleyici odakların bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılma ve sistemde kalma kararını nasıl etkilediği incelenecektir.

3. Yöntem

3.1. Veri Seti

Bu çalışma için kolayda örnekleme metodu tercih edilmiştir. Çalışmada tesadüfi olmayan örnekleme yöntemi kullanılması bulguların istatistiki açıdan genellemesini zorlaştırmaktadır. Öte yandan kolayda örnekleme yöntemi veri toplamanın en hızlı ve kestirme yoludur (Nakip, 2003: 183). Otomatik katımlı bireysel emeklilik sistemine yönelik düzenlenen mevzuatın yeni yürürlüğe girmiş olması, bu konuda kural koyuculara yardımcı olacak keşif amaçlı bulguları hızlı bir şekilde elde etmeyi önemli kılmaktadır. Çalışmada elde edilen sonuçlar istatistiki açıdan tesadüfi olmasa da, kolayda örnekleme yöntemi ile elde edilen bilgilerin yeni düzenlemenin ortaya çıkaracağı durumla ilgili öngörülerde bulunmada ve takip eden daha kapsamlı çalışmalara yol göstermede faydalı olması amaçlanmaktadır.

Soru formu 45 yaş üstündeki 240 katılımcıya e-mail yoluyla gönderilmiş, %54’lük geri dönüş oranıyla toplam 130 cevaba ulaşılmıştır. Bunlardan 13 adedi çok fazla eksik veri içerdiğinden örnekleme dahil edilmemiştir. Örneklemin yüzde 55’i kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 33.4 yıldır. Katılımcıların yüzde 62’si evli, yüzde 45’i de en az bir çocuk sahibi olduk-

larını ifade etmiştir. Eğitim düzeyine bakıldığında tüm katılımcıların en az lisans derecesi sahip olduğu, yaklaşık yarısının da yüksek lisans/doktora mezunu olduğu görülmektedir.

3.2. Değişkenler

Bağımlı değişkenler: Projenin amacı doğrultusunda öncelikle bir bireysel emeklilik planına dahil olduğunu ifade eden katılımcılar için “1” değerleri için “0” değerini alan bir bağımlı değişken (Y1) tanımlanmıştır. İkinci olarak bireylere zorunlu katılım sonrası bireysel emeklilik sisteminden cayma hakkını kullanmayı düşünüp düşünmedikleri sorulmuş ve sistemde kalacağını ifade eden katılımcılar için “1” değerleri için “0” değerini alan ikinci bir değişken (Y2) tanımlanmıştır.

Sosyodemografik özellikler: Yaş, cinsiyet ve gelir bilgileri katılımcılara doğrudan sorularak elde edilmiştir. Verilen bilgilere dayanarak erkekler için “1” kadınlar için “0” değerini alan cinsiyet değişkeni tanımlanmıştır. Katılımcının yaşı ise sürekli değişken olarak analize dahil edilmiştir. Katılımcılara ayrıca aylık gelir durumları sorularak verilen cevaplara göre 3 kategori oluşturulmuş ve gölge değişkenler tanımlanmıştır.

Gelecek zaman perspektifi: Katılımcıların ne kadar gelecek odaklı olduklarını ölçmek amacıyla Hershey ve Mowen (2000) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmış ve toplam altı ifadeye ne ölçüde katıldıklarını 1’den 5’e kadar bir skalada belirtmeleri istenmiştir (1: hiç katılmıyorum, 5: tamamen katılıyorum). Verilen cevapların ortalaması alınarak sürekli bir değişken oluşturulmuştur ve yüksek skorlar şimdiki zaman odaklı olmayı ifade etmektedir. Ölçekte yer alan ifadeler şunlardır (yanında T işareti bulunanlar için ters kodlama yapılmıştır):

- Sıkıntılı zamanlar için para biriktirme tavsiyesine uyarım (T)
- Gelecekteki yıllarımı nasıl yaşayacağımı düşünmekten keyif alırım (T)
- Uzak gelecek planlama yapmak için fazlasıyla belirsiz.
- Gelecek bana çok belirsiz ve değişken geliyor.

- Genelde günü gününe yaşıyorum.
- Anı yaşamaktan ve yarımın ne getireceğini bilmekten keyif alırım.

Kontrol Odağı: Katılımcıların kontrol odağını ölçmek için Rotter (1975) tarafından geliştirilen dış kontrol odağını ölçümleyen 3 soruluk ölçek kullanılmış ve katılımcıların verilen ifadeleri ne sıklıkla deneyimledikleri sorulmuştur (1: neredeyse hiçbir zaman, 5: neredeyse her zaman). Ölçekteki ifadeler şunlardır (yanında T işareti bulunanlar için ters kodlama yapılmıştır):

- Bazı sorunlarımı çözmemin hiç bir yolu yoktur (T).
- Aklıma koyduğum her şeyi yapabilirim.
- Gelecekte bana ne olacağı bana bağlıdır.

Finansal okuryazarlık: Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyini ölçmede Lusardi ve Mitchell (2011) tarafından geliştirilen ve pek çok ülkede standart olarak kullanılan 3 soruluk ölçekten yararlanılmıştır. Bu ölçek faiz, enflasyon, ve risk çeşitlendirmesi konularında birer soru içermektedir. Analizler için üç soruya verilen toplam doğru cevap sayısına dayalı sürekli bir değişken oluşturulmuştur. Yöneltilen sorular şunlardır:

- Vadeli hesabınızda 100 \$ olduğunu ve faiz oranının yıllık yüzde 2 olduğunu varsayın. Hesaptaki paraya hiç dokunmazsanız 5 yıl sonunda hesabınızda ne kadar para olur: tam 102 \$, 102 \$’dan az, 102 \$’dan fazla?
- Vadeli hesabınızın yıllık yüzde 1 faiz verdiğini, enflasyonun ise yıllık yüzde 2 olduğunu varsayın. Bir yıl sonra hesabınızdaki parayla ne kadar satın alma yapabilirsiniz: bugünkü kadar, bugünkünden az, bugünkünden fazla?
- Şu ifade sizce doğru mu yanlış mı? “Tek bir şirketin hissesini satın almak başka hisseleri de içeren bir yatırım fonu almaktan daha güvenli bir getiri sağlar”.

Düzenleyici odaklar: Katılımcıların baskın olan odağını ölçmek için Cunningham vd. (2005) tarafından geliştirilen 4 soruluk Düzenleyici Odaklar Kısa Formu kullanılmış ve verilen ifadelere ne ölçüde katıldığı sorulmuştur (1: hiç katılmıyo-

rum, 5: tamamen katılıyorum). Ölçekteki ifadelerin ikisi yönelimci odağı, ikisi ise kaçınmacı odağı ölçmektedir. Her iki odak için de cevapların ortalaması alınmış ve iki ayrı sürekli değişken oluşturulmuştur. Ölçekte yer alan ifadeler şunlardır:

Kaçınmacı odak

- Olası aksiliklerden ve olumsuz olaylardan kaçınmaya odaklanırım.
- Daha çok muhtemel başarısızlıklardan kaçınarak motive olurum.

Yönelimci odak

- Yaşamımı iyileştirecek fırsatlara odaklanırım.
- Esas olarak potansiyel başarıların peşinde koşarak motive olurum.

3.3. Analiz

Her iki bağımlı değişkenin kesikli seçim (discrete choice) değişkeni olması nedeniyle lojistik regresyon kullanılacaktır. Lojistik regresyon analizi temelinde bir regresyon analizi olmakla beraber aynı zamanda ayırıcı bir analiz tekniği olma özelliğini de taşımaktadır. Regresyon analizinden üç farklılığı vardır: İlk olarak, regresyon analizinde bağımlı değişken sayısal iken lojistik regresyonda kesikli bir değer olmaktadır. İkinci olarak, regresyon analizinde bağımlı değişkenin değeri, lojistik regresyonda ise bağımlı değişkenin alabileceği değerlerin gerçekleşme olasılığı tahmin edilmektedir. Son olarak, regresyon analizinde bağımsız değişkenlerin çoklu normal dağılım göstermesi gerekirken, lojistik regresyonda böyle bir şart bulunmamaktadır.

Bu çalışmada, iki ayrı model tahmin edilecektir. Birinci modelde isteğe bağlı bir bireysel emeklilik planına dahil olan katılımcılar için “1” değerini alan Y1 değişkeni bağımlı değişkendir. Bağımsız değişkenler ise yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, gelecek zaman perspektifi, kontrol odağı, finansal okuryazarlık ve düzenleyici odaklar olarak belirlenmiştir. İkinci modelde ise otomatik katılım sonrası sistemde kalacağını ifade eden bireyler için “1” değerini alan Y2 değişkeni bağımlı değişkendir. Birinci modeldeki bağımsız değişkenlere ilave olarak Y1 değişkeni de ikinci modelde bağımsız değişken

olarak yer almaktadır çünkü önceden isteği bağlı bir bireysel emeklilik planına sahip olup olmama durumunun, otomatik katılım sonrası sistemde kalma kararını etkileyebileceği düşünülmektedir.

Parametrelerin tahmininde maksimum olabilirlik yöntemi kullanılmıştır. Lojistik regresyonda katsayıların direkt olarak yorumlanması zor olduğundan olasılık (odds) oranları da hesaplanmıştır. Bu oran bir olayın gerçekleşme oranının gerçekleşme oranına bölünmesiyle elde edilmektedir. 1'den büyük değerler bir faktörün olasılığı arttırdığına, 1'den küçük değerler ise azalttığına işaret etmektedir (Hair vd., 2009). Katsayıların anlamlılık sınınamalarında yüzde 10 düzeyi kullanılmıştır.

Analize geçmeden önce tolerans değerlerinin 0.10^* dan büyük olduğu doğrulanarak veride çoklu doğrusallık sorunu olmadığı tespit edilmiştir (Hair vd., 2009).

4. Bulgular

Tablo 1'de halihazırda bir bireysel emeklilik planı-

na dahil olma olasılığını tahmin etmeyi amaçlayan ilk lojistik regresyonun sonuçları yer almaktadır. Sonuçlara göre, bağımsız değişkenlerin beş tanesi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Öncelikle, yaş arttıkça bir bireysel emeklilik planına dahil olma ihtimali artmaktadır. Yüksek gelir düzeyi ve düşük gelir düzeyi grupları arasında da bireysel emeklilik planına dahil olma ihtimali açısından anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Gelecek zaman perspektifi de bireysel emeklilik planına dahil olma ihtimalini etkileyen bir başka değişkendir. Buna göre, şimdiki zaman odaklı olan bireylerin bir bireysel emeklilik planına dahil olma ihtimali daha düşük bulunmuştur. Ayrıca, iç kontrol odağına sahip kişilerin bireysel emeklilik planına dahil olma ihtimalleri daha yüksek bulunmuştur. Son olarak, regresyon sonuçları kaçınılmacı odak ve bireysel emeklilik sistemine dahil olma ihtimali arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Model tahmininden sonra teşhis testlerinden link test uygulanmış ($p = 0.65$) ve model spesifikasyonunda sorun olmadığı görülmüştür.

Tablo 1. BES Sahipliği

	Odds	Std. Sapma	Tolerans	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
Kontrol odağı	2.23	0.81	0.85	2.19	0.03	1.09	4.56
Kaçınılmacı odak	2.81	1.01	0.81	2.86	0.00	1.38	5.70
Yönelimci odak	1.16	0.39	0.82	0.44	0.66	0.60	2.24
Gelecek zaman perspektifi	0.52	0.17	0.93	-1.95	0.05	0.27	1.00
Finansal okuryazarlık	0.61	0.37	0.88	-0.82	0.41	0.19	2.00
Cinsiyet	1.94	1.06	0.79	1.22	0.22	0.67	5.65
Gelir2	0.92	0.50	0.79	-0.16	0.88	0.32	2.65
Gelir3	3.21	2.07	0.73	1.81	0.07	0.91	11.37
Yaş	1.07	0.05	0.79	1.68	0.09	0.99	1.17
Sabit	0.00	0.01		-1.85	0.06	0.00	1.40
N =	111						
LR chi2(9) =	24.52						
Prob > chi2 =	0.0036						
Pseudo R2 =	0.169						

Tablo 2. Cayma Kararı

	Odds	Std. Sapma	Tolerans	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
Mevcut BES	2.91	1.41	0.80	2.21	0.03	1.13	7.50
Kontrol odağı	1.29	0.45	0.81	0.73	0.46	0.65	2.56
Kaçıncı odak	0.63	0.22	0.81	-1.35	0.18	0.32	1.23
Yönelimci odak	0.90	0.32	0.85	-0.30	0.77	0.45	1.80
Gelecek zaman perspektifi	0.54	0.19	0.90	-1.79	0.07	0.27	1.06
Finansal okuryazarlık	1.20	0.67	0.87	0.32	0.75	0.40	3.61
Cinsiyet	1.21	0.62	0.79	0.37	0.71	0.44	3.32
Gelir2	0.59	0.31	0.79	-0.99	0.32	0.21	1.67
Gelir3	0.60	0.37	0.71	-0.82	0.41	0.17	2.04
Yaş	1.03	0.04	0.76	0.72	0.47	0.95	1.12
Sabit	4.09	12.31		0.47	0.64	0.01	1492.03
N =	111						
LR chi2(9) =	14.91						
Prob > chi2 =	0.1352						
Pseudo R2 =	0.1036						

Sistemde kalma ihtimalini tahmin eden ikinci regresyon modelinde ise sadece iki değişken anlamlı sonuç vermiştir. Şimdiki zaman odaklı bireylerin sistemde kalma ihtimali daha düşük, yani cayma ihtimali daha yüksek olduğu görülmektedir. Cayma ihtimalini etkileyen en önemli değişken ise bireyin halihazırda bir bireysel emeklilik planı olup olmamasıdır. Hali hazırda bir bireysel emeklilik planı sahibi olan bireylerin sistemde kalma ihtimali diğerlerine göre 2.9 kat daha fazla bulunmuştur. Model tahmininden sonra teşhis testlerinden link test uygulanmış ($p = 0.53$) ve model spesifikasyonunda sorun olmadığı görülmüştür.

5. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma kişilerin bireysel emeklilik sistemine giriş kararında ve otomatik katılım sonrası sistemde kalmalarında etkili faktörleri ortaya koyacağından, elde edilen bulgular politika yapıcılar tarafından sistemin penetrasyonunu artırma amaçlı kullanılabilir. Sistemdeki kişi sayısındaki artışın hem tasarruf oranını artırarak genel ekonomik büyümeye katkıda bulunması hem de kurumsal yatırımcı sayısının yükselmesi, vadelerin uzaması ve piyasa derinliğinin artması gibi sermaye piya-

saları açısından olumlu etkiler doğurması beklenmektedir. Doğru planın önerilmesi mevcut müşterinin tatmin olarak sistemde kalması açısından da önem taşımaktadır. Bireysel emeklilik şirketleri ve finansal danışmanlar da planlarını geliştirirken ve pazarlarken hedef kitlelerini seçmede ve onlara yönelik etkili mesajları oluşturmada çalışma sonuçlarından yararlanabilecektir.

Çalışmada, halihazırda bir bireysel emeklilik planına dahil olma ile ilgili araştırma sonuçları demografik faktörlerden yaş ve gelir düzeyinin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Artan yaş ve gelir düzeyinin bireysel emeklilik sistemine katılma kararında anlamlı etkisi oluşmuştur. Bu bulgular mevcut literatürde yapılmış pek çok araştırmayla da örtüşen niteliktedir (Andrews, 1992; Bassett vd., 1998; Bernheim ve Garrett, 2003; Munnell vd., 2002; Huberman vd., 2007; Fornero ve Monticone, 2011; Zanghieri, 2013). Yaş ilerledikçe bireylerin emeklilik dönemine yönelik ilgileri artmakta ve bireysel emeklilik planlarına dahil olma ihtimalleri de yükselmektedir. Ayrıca artan gelir düzeyi ile kişilerin tasarruf yapma şansları da artmakta ve buna imkan sağlayan araçlardan birisi olan bireysel emeklilik yatırımlarının cazibesi bu kişiler için yükselmektedir.

Demografik faktörler dışında araştırmada incelenen kişilik faktörlerinden gelecek zaman perspektifinin de bireysel emeklilik planına sahip olmada etken olduğu saptanmıştır. Öyle ki şimdiki zaman odaklı bireylere göre gelecek zamana odaklı bireylerin emeklilik planına sahip olma ihtimali yüksektir. Bu oldukça beklenir bir bulgudur. Gelecek zaman üzerine daha fazla kafa yoran kişilerin bu zaman dilimine yönelik plan ve hazırlık yapması da elbette ki çok doğaldır. Ancak burada bireysel emeklilik sisteminin, emeklilik şirketlerince geleceğe yönelik hazırlıklı olmak, emeklilik döneminde zora düşmemek gibi biçimlerde sunulmasının da etkisinin olduğu düşünülebilir. Emeklilik şirketlerinin bireysel emekliliği bugünkü yaşam standardını korumanın bir yolu olarak sunması şimdiki zaman odaklı bireylere de ulaşmanın bir yolu olarak kullanılabilir.

Çalışma ayrıca iç kontrollü bireylerin daha yüksek oranda bireysel emeklilik sahipliği olduğunu ortaya koymuştur. Bu bireyler gelecekte başlarına neler geleceğini kendilerinin kontrol edebileceğine inanmakta ve bunu başarmak için finansal sorumluluk olarak gelirlerinin bir bölümünü bireysel emekliliğe yatırmayı tercih edebilmektedirler.

Düzenleyici odaklarla ilgili yapılan incelemede kaçınmacı odağın bireysel emeklilik sistemine dahil olmada belirleyici olduğu öte yandan yönelimci odağın sisteme katılan ve katılmayan bireyler arasında anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Ödev ve sorumluluklarına önem vererek olası finansal zorluklardan kaçınmaya çalışan bireylerin bireysel emeklilik sistemine girme eğilimleri olmuştur. Bu bulgu emeklilik şirketleri için bazı çıkarımlar yapılmasında kullanılabilir. Bireydeki baskın düzenleyici odak ile hedeflerini gerçekleştirme yolu arasındaki uyumu açıklayan düzenleyici uygunluğu kavramı bu bağlamda kullanılabilir (Higgins 2000). Buna göre düzenleyici uygunluk arttıkça ürün değerlendirmeleri daha olumlu olup, mesajların ikna edebilirliği artmaktadır (Cho vd., 2014). Kaçınmacı odağı baskın bireylere, bireysel emeklilik ile ilgili finansal görev ve sorumluluğun ön planda olduğu mesajlar sunulduğunda deneyimledikleri düzenleyici uygunluğu ile bireysel emeklilik sistemini daha olumlu değerlendirmeleri sağlanabilecektir.

Bireysel emeklilik sisteminde yürürlüğe girecek otomatik katılımdan sonra kişilerin sistemde kal-

ma veya ayrılma kararlarını etkileyen faktörlerin başında mevcut bir bireysel emeklilik planının olup olmaması gelmiştir. Bireysel emeklilik sisteminin içinde olan kişilerin, zaten sistemin getirilerine yönelik olumlu bir tutum geliştirmiş oldukları için cayma haklarını kullanmayıp sistemde kalmayı tercih edebilecekleri gösterilmiştir. Bu kişilerin cayma hakkını kullanmamalarına sebep unsurlardan birisi de otomatik katılım için devletin vereceği ek teşvik olabilir.

Şimdiki zaman odaklı bireylerin gelecek zaman odaklı olanlara göre sistemden ayrılma olasılığının yüksek olduğu da gösterilmiştir. Kişilerin otomatik olarak bireysel emeklilik sistemine dahil edildiği durumlarda dahi bugünü nasıl yaşadıklarına verdikleri önem, yarını nasıl yaşayacaklarına verdikleri önemden fazlaysa kişiler cayma haklarını kullanarak sistemden ayrılmayı tercih edeceklerdir. Bu çerçevede şimdiki zaman odaklı bireyler için sistemde kalmayı daha çekici kılabilecek uygulamalar da düşünülmelidir. Örneğin uzun vadede hak edilecek %25'lik devlet katkısı yerine düşük oranlı ancak bugün yararlanılabilecek vergi indirimi gibi politikalar geliştirilmelidir.

Bu çalışmanın bir takım kısıtları bulunmaktadır. Bunlardan ilki örneklem sayısının küçüklüğüdür. Ayrıca tesadüfi olmayan örnekleme yöntemi kullanıldığı için sonuçların istatistikî olarak bütün nüfusa genellenmesi zorlaşmıştır. Örneklem özellikleri incelendiğinde örneklemin eğitim durumunun araştırma evrenine göre daha üst seviyede olduğu görülmüştür. İleriki çalışmalarda daha büyük ve temsili bir örneklem ile sonuçları test etmek yerinde olacaktır.

Kaynakça

- AGNEW, J., SZYKMAN, L., UTKUS, S., and YOUNG, J. 2009. "Literacy, Trust and 401(k) Savings Behavior". Center for Retirement Research Working Paper 2007-10. Boston College.
- ALTINTAŞ, K. M. 2009. "Belirlenmiş katkı esaslı emeklilik planlarında finansal eğitimin önemi: Katılımcıların finansal okuryazarlığı çerçevesinde alternatif bir yatırım eğitimi modeli", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9), 151-176.
- ANDREWS, E. S. 1992. "The Growth and Distribution of 401(k) Plans". Trends in Pensions, Editörler: Turner, J., Beller, D. Washington, D.C.: U.S. Department of Labor.
- AYDIN, A. E., & AKBEN-SELÇUK, E. 2016. Influences on a major consumer financial decision: private pension planning. Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi, 4(2), 226-245.

- BASSETT, W. F., FLEMING, M. J., RODRIGUES, A. P. 1998. "How Workers Use 401(k) Plans: The Participation, Contribution, and Withdrawal Decisions", *Federal Reserve Bank of New York Staff Report*, 38 (March).
- BERNHEIM, B. D., GARRETT, D. M. 2003. "The Effects Of Financial Education In The Workplace: Evidence From A Survey Of Households", *Journal of Public Economics*, 87(7-8), 1487-1519.
- CHO, S. H., LOIBL, C. and GEISTFELD, L. 2014. "Motivation for emergency and retirement saving: an examination of Regulatory Focus Theory", *International Journal of Consumer Studies*, Volume 38, Number 6, Pages 701-711.
- COLE, S., SAMPSON, T., ZIA, B. 2011. "Prices or Knowledge? What Drives Demand for Financial Services in Emerging Markets?", *The Journal of Finance*, 66, 1933–1967.
- CUNNINGHAM, W. A., RAYE, C. L., & JOHNSON, M. K. 2005. Neural correlates of evaluation associated with promotion and prevention regulatory focus. *Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience*, 5(2), 202-211.
- Dünya Bankası. "Gross Savings". <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS>.
- EARL, Joanne K., BEDNALL, T.C., MURATORE, A. M. 2015. "A Matter of Time: Why Some People Plan for Retirement and Others Do Not", *Work, Aging and Retirement*, 1 (2): 181-189. DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/workar/wau005>.
- Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM). "BES verileri". <http://www.egm.org.tr/?pid=351>.
- FORNERO, E., MONTICONE, C. 2011. "Financial literacy and pension plan participation in Italy", *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(04), 547-564.
- FORNERO, E., MONTICONE, C. 2011. "Financial literacy and pension plan participation in Italy", *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(04), 547-564.
- FÖRSTER, J., HIGGINS, E. T., and IDSON, L. C. 1998. "Approach and avoidance strength during goal attainment: regulatory focus and the "goal looms larger" effect", *Journal of personality and social psychology*, Volume 75, Pages 1115 – 1131.
- GRABLE, J. E., LYTTON, R. H. 1997. "Determinants of retirement savings plan participation: a discriminant analysis", *Personal Finances and Worker Productivity*, 1, 184–189.
- HERSHEY, D. A., MOWEN, J. C. 2000. "Psychological determinants of financial preparedness for retirement", *The Gerontologist*, 40, 687–697.
- HIGGINS, E. T. 1997. *Beyond pleasure and pain*. *American psychologist*, 52(12), 1280.
- HIGGINS, E. T. 2000. "Does personality provide unique explanations for behaviour? Personality as cross-person variability in general principles", *European Journal of Personality*, 14(5), 391-406.
- HUBERMAN, G., IYENGAR, S. S., JIANG, W. 2007. "Defined Contribution Pension Plans: Determinants of Participation and Contributions Rates", *Journal of Financial Services Research*, 31(1), 1-32.
- JACOBS-LAWSON, J. M., HERSHEY, D. A. 2005. "Influence of future time perspective, financial knowledge, and financial risk tolerance on retirement saving behaviors", *Financial Services Review*, 14, 331–344.
- KLAPPER, L., PANOS, G. A. 2011. "Financial literacy and retirement planning: the Russian case", *Journal of Pension Economics and Finance*, 10, 599-618.
- KOPOSKO, Janet L., and HERSHEY, D. A. 2014. "Parental and Early Influences on Expectations of Financial Planning for Retirement." *Journal of Personal Finance*, Volume 13, Number 2, Pages 17-27.
- LIM, V. K., TEO, T. S., LOO, G. L.. 2003 "Sex, financial hardship and locus of control: an empirical study of attitudes towards money among Singaporean Chinese", *Personality and Individual Differences*, Volume 34, Number 3, Pages 411-429.
- LUSARDI, A. MITCHELL, O. 2009. "How Ordinary Consumers Make Complex Economic Decisions: Financial Literacy and Retirement Readiness" NBER Working Paper No. 15350. <http://dx.doi.org/10.3386/w15350>
- LUSARDI, A., MITCHELL, O. 2007. "Financial Literacy and Retirement Planning: New Evidence from the Rand American Life Panel", *Michigan Retirement Research Center Research Paper No. WP 2007-157*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1095869>
- LUSARDI, A., MITCHELL, O. 2011. "Financial literacy and planning: Implications for retirement wellbeing". Editörler: Lusardi, A., Mitchell, O. *Financial Literacy: Implications for Retirement Security and the Financial Marketplace*. Oxford: Oxford University Press.
- MORGAN, L. A., ECKERT, J. K. 2004. "Retirement financial preparation: Implications for policy", *Journal of aging and social policy*, Volume 16, Number 2, Pages 19-34.
- MUNNELL, A., SUNDEN, A., TAYLOR, C. 2002. "What determines 401(k) plan participation and contributions?", *Social Security Bulletin*, 64(3), 64-75.
- NAKIP, M. 2003. "Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve SPSS Destekli Uygulamalar". Ankara: Seçkin Kitabevi.
- OKTAYER, N., OKTAYER, A. 2007. "Özel emeklilik fonlarının finansal piyasaların gelişimine etkileri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9, 55-80.
- ÖZEL, Ö, YALÇIN, C. 2013. "Yurtiçi Tasarruflar ve Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye'deki Uygulamaya İlişkin Bir Değerlendirme". *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Çalışma Tebliği No. 13/04*
- PERRY, V. G., MORRIS, M. D. 2005. "Who is in control? The role of self-perception, knowledge, and income in explaining consumer financial behavior", *Journal of Consumer Affairs*, Volume 39, Number 2, Pages 299-313.
- PLUNKETT, H. R., BUEHNER, M. J. 2007. "The relation of general and specific locus of control to intertemporal monetary choice", *Personality and Individual Differences*, Volume 42, Number7, Pages1233-1242.
- ROTTER, J. 1975. "Some Problems and Misconceptions Related to the Construct of Internal versus External Control of

Reinforcement," *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 43 (2), 56–67.

SAKALAKI, M., RICHARDSON, C., BASTOUNIS, M. 2005. "Association of Economic Internality With Saving Behavior and Motives, Financial Confidence, and Attitudes Toward State Intervention", *Journal of Applied Social Psychology*, Volume 35, Number 2, Pages 430-443.

SHAH, J., and HIGGINS, E. T. 1997. "Expectancy× value effects: Regulatory focus as determinant of magnitude and direction", *Journal of personality and social psychology*, Volume 73, Number 3, Pages 447 – 458.

ŞENER, O., AKIN, F. 2010. "Özel emeklilik fonları ve Türkiye'de bireylerin bireysel emeklilik sistemine giriş kararlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi üzerine bir araştırma", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 28(1), 291-312.

TANG, T. L. P. 1995. "The development of a short money ethic scale: Attitudes toward money and pay satisfaction revisited", *Personality and individual differences*, Volume 19, Number 6, Pages 809-816.

VAN DALEN, H. P., HENKENS, K., HERSHEY, D. A. 2010. "Perceptions and expectations of pension savings adequacy: A comparative study of Dutch and American workers", *Ageing and Society*, Volume 30, Number 05, Pages 731-754.

YAMAN, O., EMİR, M. 2012. "Bireysel emeklilik sisteminin denetim ve muhasebe yapısı", *Mali Çözüm*, 2, 55-70.

ZANGHIERI, P. 2013. "Participation to Pension Funds in Italy: The Role of Expectations and Financial Literacy". *Social Science Research Network (SSRN)*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2259758>

ZHOU, R., and PHAM, M.T. 2004. "Promotion and prevention across mental accounts: when financial products dictate consumers' investment goals", *Journal of Consumer Research*, Volume 31, Pages 125–135.